

Грабовенко Владислава Юріївна

здобувачка ступеня вищої освіти
бакалавра ННЕКІ

Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Славна Оксана Володимирівна

професор кафедри
конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВО НА ЖИТТЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ТА ВОЄННІ РЕАЛІЇ УКРАЇНИ

Право на життя є фундаментальним і невід'ємним правом кожної людини, закріпленим у статті 27 Конституції України, відповідно до якої жодна особа не може бути свавільно позбавлена життя, а держава зобов'язана забезпечувати його захист [1]. Це право має абсолютний характер і становить основу всієї системи прав людини, адже саме життя є первинною передумовою для реалізації всіх інших прав і свобод. Однак у період війни, особливо під час повномасштабного російського вторгнення, це конституційне положення набуває особливої ваги й водночас піддається найбільшим викликам. Україна опинилася в ситуації, коли держава одночасно повинна відбивати агресію, захищати суверенітет і територіальну цілісність, але при цьому зберігати життя цивільних громадян і військовослужбовців, виконуючи свій конституційний обов'язок.

Воєнні дії суттєво ускладнюють реалізацію права на життя, оскільки загрози виникають одночасно на декількох рівнях і набувають системного характеру. З одного боку, це безпосередня небезпека, масовані ракетні обстріли українських міст, застосування дронів-камікадзе, авіаційні удари, мінування територій, бойові зіткнення на лінії фронту, окупація населених пунктів та їхнє насильницьке утримання. Кожен із цих факторів створює реальну можливість позбавлення життя людей, які не мають жодного відношення до бойових дій [3, с. 95-99]. З іншого боку, існують опосередковані загрози, що не менш небезпечні: гуманітарні кризи в регіонах, де зруйнована критична інфраструктура; обмеження доступу до життєво необхідних ресурсів - медичної допомоги, питної води, тепла, електроенергії; перебої з продовольством; зростання кількості важких психологічних станів серед населення; відсутність умов для евакуації людей похилого віку, дітей, осіб з інвалідністю.

Усе це створює ситуацію, де право на життя піддається небезпеці фактично щодня, а збройний конфлікт перетворюється на виклик національному існуванню. Проте саме в таких обставинах держава повинна не лише декларативно гарантувати право на життя, а й здійснювати його практичний, дієвий захист. Україна, реагуючи на повномасштабне вторгнення,

мобілізувала всі доступні ресурси і можливості, а саме політичні, оборонні, економічні, дипломатичні, для забезпечення охорони життя кожної людини настільки, наскільки це можливо в реаліях війни.

У реаліях масштабного збройного конфлікту ризики залишаються вкрай високими, а загрозу життю неможливо усунути повністю. Проте держава демонструє, що навіть у найбільш критичних умовах вона намагається забезпечити максимальний рівень безпеки для громадян, поєднуючи можливості оборонного сектору, роботи місцевих органів влади, волонтерських рухів і міжнародної підтримки. Саме така діяльність є практичним втіленням конституційного принципу, за яким життя людини – це найвища соціальна цінність, що має бути захищена за будь-яких обставин [4, с. 202-212].

Одним із ключових аспектів, що потребує уваги в контексті статті 27 Конституції, є питання пропорційності заходів держави у воєнний час. Україна, як і будь-яка демократична держава, не може діяти свавільно чи безконтрольно, навіть у період війни. Обмеження прав громадян можливе виключно у межах, визначених Конституцією та законами, і лише настільки, наскільки цього потребує воєнна необхідність. Водночас право на життя не може бути скасоване навіть під час воєнного стану. Це означає, що держава повинна уникати дій, які можуть призвести до невиправданих жертв серед цивільного населення, а будь-які силові операції мають супроводжуватися мінімізацією ризиків для людей, що залишаються у зоні бойових дій.

Повномасштабне вторгнення росії супроводжується численними воєнними злочинами, які грубо порушують право на життя. Масові вбивства цивільних у Бучі, Ізюмі, Маріуполі, обстріли пологових будинків, шкіл, лікарень, житлових районів – усе свідчить про системну політику знищення українського народу як окремої нації. Російська армія цілеспрямовано завдає удари по об'єктах критичної інфраструктури, спричиняючи смертельні загрози мільйонам людей через перебої з електропостачанням, водою та теплом. Такі дії є прямими порушеннями міжнародного гуманітарного права та статті 27 Конституції України, оскільки становлять умисне позбавлення життя цивільних осіб або створення умов, у яких таке позбавлення є неминучим [2, с. 25-32].

Українська держава змушена діяти в умовах, коли захист життя громадян стає одночасно і правовим, і військовим завданням. Зокрема, обов'язок держави включає забезпечення належної оборони, підтримку Збройних Сил України, створення безпечних шляхів евакуації, забезпечення роботи систем цивільного захисту, інформаційного оповіщення населення.

Водночас захист життя в Україні набуває і символічного значення: це не лише про біологічне виживання, а й про право народу на існування, свободу та гідність. Українські військові, виконуючи свій обов'язок, фактично стають тими, хто на передовій реалізує конституційний припис про захист життя. Вони бережуть не лише життя конкретних громадян, а й саме майбутнє держави. Тому соціальні гарантії військовослужбовців, їхній правовий захист, належне медичне забезпечення, реабілітація та підтримка їхніх сімей також є складовою виконання державою свого конституційного обов'язку.

Однак не менш важливо те, що право на життя має отримати реальний зміст і після перемоги. Повномасштабна війна відкрила багато прогалин у системі цивільного захисту, медичної інфраструктури, реагування на надзвичайні ситуації. Відновлення країни потребуватиме глибоких змін, спрямованих на формування нового рівня безпеки, який дозволить Україні бути готовою до будь-яких загроз і максимально оберігати життя кожної людини. Правовий аналіз воєнних подій покаже, які саме норми мають бути посилені або змінені, але їхня основа залишиться незмінною. Стаття 27 Конституції існуватиме як головний дороговказ для держави щодо захисту людського життя.

Таким чином, право на життя в умовах повномасштабної війни стає не лише юридичною нормою, а й моральним імперативом української державності. Україна, попри надзвичайно складні обставини, продовжує забезпечувати виконання своїх обов'язків перед людьми, демонструючи, що навіть під час найбільших викликів вона не відмовляється від демократичних принципів та верховенства права. Стаття 27 Конституції набуває нового змісту та сили, адже сьогодні вона є не лише нормою права, а символом боротьби українського народу за життя, свободу та майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141). Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 04.12.2025).
2. Глиняний І. Захист прав людини в Україні: конституційні гарантії та виклики їх реалізації. *Юридичний вісник*. №5. 2024. С. 25-32. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v5_2024/5.pdf (дата звернення 04.12.2025).
3. Маркович Х.М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. С. 95-99. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/09/15.pdf> (дата звернення 04.12.2025).
4. Ромців О., Миханів В. Вплив війни в Україні на конституційні права громадян та міжнародні механізми їх захисту. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: "Юридичні науки". Том. 12, № 1 (45), 2025. С. 202-212. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/law/vsi-vypusky/vypusk-12-pomer-1-45-2025/vplyv-viyny-v-ukrayini-na-konstytuciyni-prava-gromadyan-ta> (дата звернення 04.12.2025).